

Tarih Boyunca Türk Dilinin Gelişmesi

*Lect Dr. Sonay Hasan Thseen**

تأريخ القبول: ٢٠١١/٩/١٨

تأريخ التقديم: ٢٠١١/٦/٢١

ÖNSÖZ

Bu araştırmamda türk dilinin zengin kelime hazinesi ve derin asil tarihin, insanların büyüklüğünü sağlayan , öğrenmek ve anlamak ihtiyacını duymakta devam eden türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini, bugüne gelişine türkçenin dünya üzerinede yaşadığı çevresinde olup bitenleri merak eden düşüncelerini ve dilin bilgi ışığı altında, yön vermek isteyen türklerin 20 yüz yılın dil noksanlığını gittikçe artan bir şiddetle dilcilerin hissettikleri noksanı gidermek amacıyla bir çok yayınlanmaktadır.

Benimde sizlere sunacağım tezimde türk dilinin geçmişinden geleceğine kadar, dil ailelerin kolları ve türk dilinin hangi kola girdiğini , lehçelerini, yanı sıra tarih boyunca gelişmesini zengin kaynaklar ışığında, verimli hocalar eşliğinde tezimi araştırmış bulundum.

Giriş

Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle, başla, gözle, kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı düşünce ve dileklerimizizi anlatırız. (1)

Dil ağız boşluğunda, tatmaya yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun hareketli organ, tat alma organ, İnsanların düşündüklerini ve duydukları anlaşma, Lisan,

* Dep. of Turkish/ College of Arts/university of KURKOK

zeban. Bir ağa bir yazaya z söz dağarcığı ve söz dizimi.
(2)

Dil uygarlığın en önemli temelidir. Konuşma yolu bulunmasadı, kişioğlları kolayca anlaşmayacak, düşünceler, duygular birleşmeyecek, yayılmayacak gelişmeyecek ve durmadan olgunlaşmayacaktı. Bilim sanat, teknik, yani uygarlık ilerlemeyecekt (3)

Dilin birinci ve tabii özelliği şekillenmiş seslerden örülmüş olmasıdır. Dil bir ses kuruluş ve bir sesler sistemidir.
(4)

Dilin ikinci önemli özelliği, hareketli bir varlık oluşurdu Diller, tarihi akışları içinde kendilerini konuşan kavimlerin tarihi, coğrafi, kültürel ve toplumsal macaraları yüzünden sürekli değişim ve gelişim gösterirler. (5)

İnsanların her kelime için her hece için veya her ses için ayrı işaretler kullanan türlü yazı sistemleri yapmışlardır. (6)

Bir dilin kullandığı harflerin topluluğu O dilin alfabesi olur .
Bu türlü yazıyada alfabe yazısı adını veririz. (7)

Dil ile düşünce organı olan insan beyni destekleşe oluşmuş olmalıdırlar.

Öyle ki sonuçla dil düşüncelerin de bir vastası olmuştur. Türk dilinden cümleler kurarak düşünürüz. Dil olmasa düşünce ve duygu da gelişmezdi, insan topluluğu ilerlemez, bir medeniyet yaratamazdı.

Sözcüklerin doğuşundan tümcelerle anlatımın başlamasından çok sonraları kişioğlu duygu, düşünce ve isteklerini uzakta bulunanlara, ya da sonradan geleceklere gereğini duydu. Duygu ve düşüncelerin saptanması için

tarihten önceleri nelere başvurulduğunu araştırmak, konumuzun dışındadır. (8)

Dil ile düşünce arasında sıkı bir bağ vardır . Dil düşüncenin düşünce de dilin bir kağıdın iki yüzü gibi birbirinden ayrılmaz parçasıdır . (9)

Bir milletin bütün aydınları yazı dilini bilirler ve yazı lehçesini konuşuyorlar. yazı dili lehçe ve ağızların alabildiğine farklılaşmasını önler . Hepsinin Zenginliklerinden faydalandığı gibi onları ortak bir kaynaktan Zenginleştirir. (10)

Dil millet birliğinin çimentosudur . Aynı dili konuşan insan toplulukları bir millet sayılırlar ve hemen her Zaman ayrı, bağımsız bir devlet kurmuş bulunurlar. (11)

Dil toplumsal bir varlıktır . Dilsiz bir insan topluluğu düşünemez . Dil toplumdan ayrı bir varlık olarak değerlendirip, ondan ayrı olguymuş gibi düşnemeyiz . Dil topluma bağlıdır, toplumla birlikte yaşayıp gelişir . (12)

Dille toplumun ilişkileri karşılıklıdır . İnsan toplulukları olmadan dil teşekkül etmez, dil olmadan da insan topluluklarından bahsolunmaz . İnsanları bir arada tutan dildir . O, insan topluluklarının en kuvvetli bağıdır . İnsanı toplum haline getiren dildir . (13)

Dil bir milleti meydana getiren öğelerin başında gelir . Dil bir toplumun fertlerini birbirine kenetleyerek, onları düşünce, duygu, zevk, mantık, felsefe çıkar . (menfaat), ahlak birliği etrafında toplar, topluma millet olma niteliğini kazandırmadan rol oynar, milli benliği koruyarak onun yok olmasını başkalaşmasını önler. Dille milletlerle gelişen, onun ayrılmaz parçasıdır . (14)

Bir milltin dili olduğu halde o millet kltrl bir millet sayılır. Eski insanlar hakkında bilgilerimizi bırakarak yazılı belgelerden alıyoruz .

Milletlerin yazıdan önceki yaşayışları hakkında pekaz şey öğrenebildiğimiz için tarihi yazıyla başlar, diyoruz .

Dil insana, insanda dile bağlıdır ikiside birbirinden ayrılamaz .

Birinci Bölüm.

Türk yazı dilinin Tarihi gelişmesi

1)Eski Türkçe.

2)Orta Türkçesi, Kuzey-DoğuTrkesi, Batı Türkçesi.

Batı Türkçenin Gelişmesi

1)Eski Anadolu Türkçesi.

2)Osmanlıca.

3)Yeni Türkçe Türkçesi.

Eski Türkçe

Türk yazı dilinin ele geçen ilk örnekleri orhun abidelerinin metinleridir . Fakat bu metinler şüphesiz Türk yazı dilinin ilk örnekleri değildir . Çünkü orhun abidelerindeki dil yeni teşekkül etmiş bir yazı dil olarak değil, çok işlenmiş bir yazı dili olarak karşımıza çıkmaktadır. (15)

Bu yazıtlardan ilki 725 yılında dikilmiştir . O yıldan bugüne kadar türk yazı dilinin tarihini kesintisiz izleyebiliriz . O dönemden bugüne kadar izlenen değişme ve gelişmelere bakılarak türk dilinin ağır değişen ve gelişen bir bünyeye sahip olduğu sonucuna varılmıştır .

- halde türk yazı dilinin ilk devrisi Eski Türkçedir. Eski Türkçeden daha önceki devir ise türkçenin karanlık

devridir. O devir artık Eski türkçenin Çuvaşça ve Yakutça ile, bunların da daha ileride Moğolca ile

- birleştikleri devirdir . (16)

Eski Türkçenin uygur döneminden kalma eserleri, taş ve kağıt üzerine yazılmış çeşitli metinler ile, kütük basması denilen tahta harıflerle basılmış eserleridir . M. S 745 yılında Moğolistan da Göktürk devletini yıkarak bağımsız bir devlet kuran uygurular, bu bölgede iken aynı geleneğe uyarak yeni taş yazıtlar dikmişlerdir . (17)

840-870 tarihleri arasında Doğu Türkistanda tarım havzasına yerleştikten sonra Mani ve Buda dinlerine ait binlerce sayfalık telif ve tercüme eserler meydana getirmişlerdir . 1901-1914 yılları arasında Doğu Tükistandan yapılan 4 ayrı kazdan uygur dönemine ait yüzlerce sandık eser elde edilmiştir . Eserlerin çoğu dini niteliktedir . İçlerinde şiir, tıp, astronomi, falcılık, vakıf Vb . konular ile ilgili olanlar da vardır . (18)

Orta Türkçesi, Kuzey- Doğu Türkçesi, Batı Türkçesi.

Orta Asyadaki Türklük aleminin parçalanarak büyük kitleler halinde Hazar Denizinin güney ve kuzeyinde kuzeye ve batıya yayılmaları sonunda yeni kültür merkezleri meydana gelmiş, buna bağlı olarak her bölgenin kendi şivelerine dayanan yazı dilleri oluşmuştur. (19)

Dilin dış yapısında İslam medeniyet dairesinden kelimeler çoğalmaktadır . Türkçenin temel kelimeleri şive ayrılıklarıyla sürekliliğini korumaktadır. (20)

Eski türkçenin sonlarında orta Asyadaki Türklük aleminin parçalanarak büyük kütleler halinde Hazar denizinin güney ve kuzeyinden kuzeye ve batıya yayılması yeni kültür merkezlerinin meydana gelmesi, İslam kültürünün türkler arasına gittikçe kuvvetli bir Şekilde yerleşmesi, yeni mefhumlarla birlikte yeni bir yazının kabul gibi çeşitli dış sebeplerle beraber türkçenin içinde bir müddetten biri kendisini hissettiren tabii gelişmeler neticesinde ortaya çıkan büyük değişikliklerdir . (21)

A\ Kuzey Trkes- Doğu Türkçesi .

XV. yzyıdan sonra Kuzey türkçesi ve Doğu türkçesi olarak iki yeni yazı dili doğmuştur . Araplarlara türkçe oğretmek amacıyla kitaplar yazıldı . Bu kitapların dili kıpçak trkesidir . Yavuz sultan selimin 1517'de klemenler devletine son vermesiyle birlikte bu türkçede osmanlı türkçesiyle birleşti . (22)

Bunlardan Kuzey- Doğu türkçesi önce 13 ve 14. asırlarda bir müddet, Eski türkçenin tabii ve yeni devamı olarak eski ve yeni arasında köprü vazifesi gören bir geçiş devresi halinde devam etmiş, sonra 15. Asırlıdır . (23)

Doğu türkçesi ise ağtayca gibi yanlış bir isimle anılan ve Timur devrinde başlayarak 15 ve16 asırlarda kuvvetli bir edebiyat meydana getirmek suretiyle en parlak çağını yaşadıktan sonra son zamanda yerini Modern Özbekçeye bırakan yazı dilidir . (24)

BAtı Türkçenin Gelişmesi .

Batı türkçenin gelişmesi yedi asırlık uzun hayatında bazı merhaleler vardır . Bu merhaleler onun i ve dış gelişme seyri içinde bugüne kadar i ve dış yapısı

bakımından muhtelif gelişmeler ve değişiklikler göstermiştir . (25)

Bu dönem iç yapısı ve dış yapısı yapısından görülen özellikler açısından birbirinden farklı görüntülerle karşımıza çıkar. (26)

İç yapı bakımından gösterdiği değişiklikler, türkçe kök ve eklerde görülen bazı ses ve şekil değişiklikleri olup, doğrudan doğruya türkçenin tabii gelişmesi ile ilgilidir . (27)

Batı türkçesinde diğer dönemlerdeki türkçeden farklı olarak yabancı dil bilgisi yapıları vardır . (28)

Ama dış yapısı bakımından Btı türkçesinden görülen çeşitli safhalar ise, Türkçenin bünyası ile ilgili olmayıp, onun, içine karışan yabancı unsurlara göre aldığı değişik görünüşlerden ibarettir . (29)

İşte 13. Asırdan günümüze kadar Batı türkçenin yazı dili ola gelmiş bulunan Batı türkçesi iç ve dış gelişme ve değişiklikler bakımından şu üç devreye ayrılır.

1-Eski Anadolu Türkçesi .

1-Osmanlıca.

3-Türkiye Türkçesi. (30)

1-Eski Anadolu Türkçesi .

Eski Anadolu Türkçesi bir taraftan böylece eski türkçenin izlerini taşıırken diğer taraftan köklerde ve eklerde bazı ses ve şekil ayrılıkları göstermek suretiyle Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinden biraz farklı bir durum arzeder. (31)

Eski Anadolu Türkçesi temelini Oğuz Türkçesi teşkil eder. Azeri ve Irak türkçeleri bu dönem türkçesine dahildir . Bu dönem Eski türkçenin bir uzantısıdır . (32)

Eski Anadolu türkçesi cümle yapısı ise türkçenin başlangıçtan bugüne kadar hep aynı kalan normal cümle yapısı dışına çıkmamıştır . Gerek nesirde, gerek şiirde türk cümlesi bu devirde normal, sade, anlaşılın, unsurları yerli yerinde ve doğru cümle olarak kalmış, tercüm sadakati yüzünden nadir olarak kırıldığı yerler dışında, umumiyetle sağlam yapısını muhafaza ederek osmanlıca devrine girmiştir . (33)

Eski Anadolu türkçesinde bu dönemde yabancı kelimeler çoğalmaya başlamıştır. Bir yandan türkçe asıllı kelimelere, bir yandan da Arapça veya Farsça asıllı kelimelere, aynı metin içinde aynı anlamda rastlamak mümkündür . (34)

2- Osmanlıca

xv. yüzyıldan 1908 yılına kadar süren türk yazı dilinin bu dönemi, uzun sürmüş ve türkçe bakımından çok zararlı olmuştur . (35)

Türkçe bakımından, osmanlıca aşağı yukarı mühim hiç bir değişiklik olmamış.

Eski Anadolu türkçesinden sonra günümüze kadar türkçenin başlıca şekilleri hemen hemen aynı kalmıştır . Yani gramer şekilleri bakımından osmanlıca ile türkiye türkçesi arasında belirli bir ayrılık yoktur . (36)

Bu çağlarda yazı dili konuşma dilinden tamamıyla uzaklaşmış, anlaşılması güç bir zümre dili özelliğini kazmıştır . Konuşma dili ve sade türkçe kültür alanında saz

şairlerinin ve halk hikayecilerinin eserlerinde kalmıştır .
(37)

Fakat cümle yapısında, türkçe kalmakla beraber, ağır darbeler yemekten kendisini kurtaramamış, bir çok defa esas bünyesi yıkılarak bozuk bir kelime yığımından ibaret olmuştur . Hülasa, türk yazı dili osmanlıca devrinde esas yapısı türkçe olan fakat türkçe, Arapça ve farsçadan meydana gelen üçüzlü karışık ve son derece suni bir dil manzarası göstermiştir. (38)

Yazı dilinin sadeleşmesi, halkın diliyle yazılması konusunda fikir birliği, ancak 1908 meşrutiyetinden sonra mümkün olabilmıştır.

Yazı dili ile konuşma dili arasındaki birliğin kesin saferi Atatürkün Cumhuriyet Türkiyesinde olmuştur .

Özetlenirse.

- 1- Osmanlıca döneminde dilin dış yapısında büyük değişiklikler olmuştur .
- 2- Osmanlıca sadece bir yazı dilidir, konuşma dili olmuştur.
- 3- Osmanlıca bütün milletin kullandığı ortak bir dil değildir. (39)

3-Yeni Türkiye Türkçesi .

İkinci Meşrutiyet ilanından cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemde, osmanlıca bir iki kalem tarafından sürdürüldü . Bu dönemde türk dilinin özellikle Arapça ve Farsçadan yerleşmiş dil bilgisi şekillerinden büyük ölçüde kurtulmuştur . Cumhuriyet döneminin en önemli dil

meselesi yazı konusu olmuştur. Dilde köklü değişme ve gelişmelerin yazı ile yakından ilişkisi vardır.

Cumhuriyet dönemi türkçesinde dilin dış yapısında yabancı kelimelerin dozu bakımından görülen değişiklikler farklı özellikler göstermektedir.

Bunun sebebi dillerin kelime hazinelerinin yabancı tesirlere daha çok olmasıdır. Sağlam bünyeli gelişmeye müsait türk dilinin karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelecektir. (40)

Bu dönemde dil konusu tarihi ve sosyal ihtiyaçlara uygun sistemli, bilimsel temelde bir dava halinde ele alınıp yürütülmesindeki başarıyı yeni lisan hareketine borçludur.

Ömer seyfettin, Ziya Gökalp gibi yazarların öncülüğünde 1911 yılında Selanikte çıkmaya başlayan (Genç Kalemler) dergisi ilk defa (Milli Edebiyat) terimi ortaya atarak böyle bir edebiyat yaratma görevini üstlenmiştir. (41)

Bunlar, milli bir edebiyat ancak milli bir dille yaratılabilir . Görüşünden hareket ederek (yeni Lisan) davasını ortaya atmışlardır.

Yeni lisan hareketi, yazı dilini, Osmanlı türkçesinin bütün kurallarından temizleyip İstanbul türkçesine dayanan milli bir yazı dilini oluşturan temel gelişmeler gerekleştrilebilmiştir. (42)

Bu bakımdan 1932den sonraki dönem türk diline devlet elinin uzandığı ve trkeleştirme hareketinin daha da hızlandığı bir dönemdir. (43)

Bu dönemde Türkçe ; derleme, tarama türetme ve birleştirme yoluyla sadeleşmiş yazı dili konuşma diline yaklaşmıştır . Bu dönemin diğerlerinden önemli farkı vardır bu fark, Batı dillerinden kelime alınmasıdır. (44)

Türkiye Türkçesinin, yazı dili temelindeki stundart konnşma dilinin dışına taşan ve bölgeden bölgeye bazı değışklikler gösteren halk konuşmaları, bilim dilinde Anadolu ve Rumeli ağızları ; teker teker da konya ağızı, Denizli ağız, Muğla ağız gibi adlarla adlandırılmaktadır .
(45)

İkinci Bölüm

- 1-Türk Dilinin Dünya Dilleri Arındaki yeri .
- 2-Türk Dilinin Tarihi, Bugünü ve Geleceği.
- 3-Dil Aileleri .
- 4-Türk Lehçeleri, Şiveleri, Ağızları ve Tasnifleri .
- 5-Türk Dilinin Bugünkü Durum(Lehçeler ve Yazı Dilleri .
- 6-Knuşma Dili ve Yazı Dili .

Türk Dilinin Dünya Dilleri Arındaki Yeri .

Diller, her kavimin kendi toplum yapısına göre şekillenmiş özel birer anlaşma sistemi oldukları için dünyadaki kavim saysınca dilvar demektir.

Bugün yer yüzünde kaç dil konuşulduğunu kesin bir sayı ile belirtmek güçtür . Bu güçlük, yeryüzün daha yeterince tanınmamış olan bölgelerinde işlenip incelenmemiş, veya henüz bir yazı dili durumuna gelememiş bir takım dillerin varlığından ileri gelmektedir . (46)

Türkçe öğretimiyle ilgili yaşayan türkçe diye 24 bölümden oluşan daha

Çok yapı bilgisine dayanan bir kitap. Bunun dışında daha çok fasiküller halinde yayınlanan, ve hazırladığı (işlevsel Türkçe) diye kitaplar var. (47)

Türk Dilinin Tarihi, Bugünü ve Geleceği.

Bugünkü millet ve milliyetçilik anlaşına göre dil, bu alandaki tariflerde en başta gelen bir madde olarak kabul edilmektedir. (48)

Bunun yanında, bir dile veya dil ailesine bağlılığı henüz kesinleşmemiş bulunan diller de vardır . Bunlara birlikte dil bilimi alanında yapılan çeşitli tespit ve sayımlara göre, dünyada l veya yaşayan 3000 in üzerinde dil bulunmaktadır. (49)

Onun için türkçe layık olduğu yeri bulunmaktadır. şunuda söyleyerek Batı kültürlerinde her Őey layık olduğu yeri bulunur. Çünkü onlar bir işlevsellik üzerine çalışırlar, bilim yönünde belli bir Őeye ihtiyaç varsa önem verirler. (50)

Diller Arasında Mevct Bulunan Yakınlık ve Benzerlik iki noktaya ayrılır .

1-Menşe Bakımından.

Dil Aileleri .

1- Hint-Avrupa Dilleri Ailesi.

Bu Dil ailesinin biri Avrupada biri Asyada olmak üzere iki büyük kolu vardır.

Macarca ve Fince dışındaki bütün Avrupa dilleri ile Asya dillerinden Farsça ve Hindistan da konuşılan bir çok dil bu grup içinde yer alır. Bu iki kol içindeki başlıa diller Őöyle sıralana bilir . (51)

A. Avrupa kolu

1 – Cermen dilleri Almanca Felemenkçe, İngilizce, İskandinav diller.

2 - Roman dilleri Latince, Fransızca, İspanyolca Portakizce, İtalyance ve Rumencedir .

3 - İslav dilleri Rusça, Bulgarca Sırpça,

4 - Yunanca, Arnavtça, keltçe . (52)

B- Asya kolu.

Hint - İran Dilleri.

a- Hintçe: (Eski, Orta, Yeni Hintçe) Bu alt kol Sanskrit ve bugünün başlıca Hint dilleri olarak da gösterilebilir .

b- Farsça: Avastce, Eski, Orta ve yeni Farsça.

c- Ermenic: Eski, Orta ve Yeni Ermenice.

d- Eski Anadolu: Hintçe.

e- Toharca. (53)

2- Sami Dilleri Ailesi:

Bu aileye Akadca, İbranice, Arapca gibi diller dahildir. (54)

3- Banto Dilleri Ailesi:

Orta ve Güney Afrika Knuşulan dillerdir.

4- Çin- Tibet Dilleri Ailesi:

Asyanın bu büyük dil Ailesine Çin ve Tibet dilleri girer . (55)

Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri:

Yeryüzündeki diller arasında Türkçenin içine girdiği grup Ural-Altay dilleri grubudur.

1- Ural Kolu: Fin- ugar ve Samoyetçe . Fin- ugar koluna biren diller: Fince ve Macarca.

Samoyet koluna giren diller Samoyetçe Macarca Koluna giren diller Uygurca ve Pnce .

2- Altay Kolu: Mançurca, Moğulca ve Türkçe Dilleri girer Demek ki Türkçe Ural -altay dillerinin Altay koluna bağlı bir didir. (56)

Türk Lehçelerin, Şivelerin ve Ağızların Tasnifleri:

Türk lehçeler: Çuvaşça ve yakut çadır . Buiki Lehçe Türkçenin karanlık devirlerinde türkçeden ayrılmıştır . Bugün adete ayrı dil hüviyeti kazanmışlardır . Türk şiveleri hakkında kesin sayı verilmemektedir . Bu durum, Şive-Lehçe kavramlarının nasıl sınırlandırılması gerektiği konusundaki kargaşadan doğmaktadır . (57)

Türk lehçelerini tasnif ederken bazı dilciler boy adlarını, bazıları Coğrafi bölgeleri, bazıları fonetik değişimleri, bazıları da (Kuzey, Doğu, Güney) gibi türk boylarının bugünkü gruplarını göz önünde tutarak bölge ve Coğrafi yönlere göre bunların kabaca adlarını sıralamakla yatinece

1- Güney grubu.

2- Merkez ve Doğu grubu.

3- Kuzey grubu.

4- Doğu Sirbiya ve Altay lehçeleri . (58)

2-Yapı Bakımından ise yeryüzündeki aileler üç gruba ayrılır:

1- Tek heceli diller.

2- Eklemeli diller.

3- Çekimli diller.

1- Tek heceli diller: Tek heceli diller kelime tek hecelidir. Kelimelerin çekimli halleri yoktur. Cümle bir çekimsiz ve tek heceli kelimeler sırasından ibarettir. Cümlenin ifade ettiği mana umumiyetle kelime sırasından anlaşılır. (59)

Tek heceli oldukları için bunlardaki kavram ve anlam farklar, yazıda da belli edilen çok zengin bir vurgu ve tonlama sistemi ile karşılanmıştır. Bir çok kavramın ifadesi için kelime birleşmelerinden de yararlanılmıştır. (60)

Kelimelerin diğer dillerde çekimle veya ekle ifade edilen halleri ya hiç ifade edilmez veya ayrı bir kelime ile ifade edilir.

Çin-tibet dilleri bu gruba girerler. (61)

2- Eklemeli diller: Eklemeli dillerde ise tek veya çok heceli kelime kökleri ile ekler vardır. Kelimelerden yeni kelimeler veya kelimelerin geçici halleri yapılırken köklere ekler eklenir. (62)

Sözcüklerin kökleri değişmez. Türeme ve çekim, eklerle olur. (63)

Türkçede ön ek eklemesi yoktur. Ek daimen kök sonuna getirildiği için Türkçe son eklemeli bir dildir. (64)

Yani ekler bazan başa bazan sona getirilir.

Türkçe, Macarca gibi diller eklemeli dillerdendir. Türkçe son ekli eklemeli bir dildir. (65)

3- Çekimli diller: Çekimli diller de tek ve çok heceli kökler verir takım ekler vardır. Fakat yeni kelime yaparken ve çekim sırasında çok defa, kökler de bir değişiklik olur. Yani bazan az sayıdaki ekler kullanılmakla

beraber, umumiyetle gramer ifadeleri kökün bir iten kırılma ile aldığı değişik Őekillerle karşılanır . (66)

Bu dillerde sözcükler türlü biçimler gösterir . Türeme ve çekim, bu biçim değişikliğiyle olur . (67)

ekimli dillrin kemisinde kök ünlüleri değiştiği halde, kelime köklü ile türetilen yeni kelime arasındaki ilgiyi gösteren bir bağ vardır . kelime kklndeki nszlerden oluşan asıl sesler yeni kelimede de korunmuştur . Değişişiklik nllerdir . Sami dilleri bu grubtandır. Bu grubun en tipik rneğide Arap adır. (68)

Türk Dilinin bugünkü durumu
(Lehçeler ve yazı Dilleri)

Diller bu farklılıklar dolaysıyla Lehçeler, Őiveler ve Ağızlara ayrılır .

Lehçeler, bir dilin tarihi gelişmenin karanlık devirlerinde ayrılmış olan koludur.

Şive bir dilin izlenebilen tarihi dönemlerinde, dilin gelişme seyri içinde ayrılmış koludur.

Ağız ise dilin küçük ses ve söyleyiş ayrılıkları gösteren koludur . (69)

Bugün olduğu gibi türkçenin eski devrinde de, geçiş devrisinde de, yazı dili pek tabii olarak türlü bölgelere göre az çok farklar gösteren Lehçe ve Őivelerde mevcuttur. Uygurca metinlerde bile gramer Őekillerinde bazı faklar göze çarpmaktadır . İslami devirde Türk yazı dili yanında Lehelerden de bahseden bir kaynak olarak Kaşgarlı Mahmudun Divani Luğat-i Türk adlı eseri büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. (70)

Türk Lehçelerinde görülen ayrılıkların neler olduğu konusunda bilim adamları arasında tam bir birlik yoktur . Ancak, bu ayrılıkların büyük kelime ses ve şekil ayrılıklar olduğu kesindir . Şivedeki ayrılıklar, Lehçede olduğu gibi fazla değildi . Ses şekil ve kelime ayrılıkları lehçeye göre daha küçüktür.

Ağızdaki farklar Şivedeki farklara göre daha küçüktür . (71)

İlk olarak Türk lehçelerinin tasnifini yapan bir bilgidir O, 11. yüzyıl türk ülkelerini karşı karşı dolaşmış her lehçeden kelimerler, atasözleri, edebi örnekler toplamış lehçelerin ayrı ayrı özelliklerini belirtirmiştir . Ondan sonra türk lehçelerinin toplu olarak ele alınması, ancak 18-19 yüzyıllar da mümkün olabilmiştir. (72)

Konuşma Dili ve Yazı Dili:

1-Konuşma Dili: Pratik hayatta kullandığımız ve işitme duyumuza seslenen dildir . Konuşma dili, evde, sokakta, çarşıda, pazarda özetle günlük kullandığımız dildir . (73)

Bu şekilde bir dilin muhtelif lehçeleri, şiveleri ve ağızları bulunur. Şive bir dilin, bilinen tarihi seyri içinde ayrılmış olup bazı ses ve şekil ayrılıkları gösteren kolları, bir kavramın ayrı kabilelerinin birbirinden farklı konuşmalardır . Yani, konuşma dili günlük dil olduğu için, sesli ve canlı olduğu için, kısacası, olduğu gibi olduğu için tabiidir. Konuşma dili canlı bir dil olarak nesillere, fertlere bağlıdır . Konuşma dillerinin takibi ancak son devirde, şiveleri tesbit eden metinler ve ses makineleri sayesinde mümkün olmaktadır. (74)

Konuşma dili (toplumsal) evrelere göre değişir . Toplumlarda belirli bir grubu has olan ve ana dilin içinde asalak bir kelime hazinesine sahip bulunan bir konuşma sistemi vardır ki adına argo denir .

Konuşma dili yazı diline göre daha hızlı değişir . Konuşma dilinde ki değişme ve gelişmeler hemen yazı diline yansımaz. (75)

2-Yazı Dili:

Yazı dili eserlerde, Kitaplarda, tek kelime ile, yazıda kullanılan dildir . Yazı dili bir medeniyet dilidir . Tarih boyunca ancak medeniyeti, kültürü, edebiyatı olan kavimlerin yazı dilleri olmuştur . Yazı dili bir kavmin kültürü, dili, edebiyat dili olduğu için ona edebi dil de denir . Yani, umumiyetle hiç bir bölgede konuşulduğu gibi yazılmaz, yazıldığı gibi konuşulmaz . Bu sebeple yazı dili sun i bir dildir . Fakat bu sun ilik onun tabii konuşma dilinden ayrı olmasındandır . (76)

Yazı dili, Konuşma diline göre yabancı dil etkilerine daha açık bir dildir .

Söz gelişi, Osmanlıca yazı dili idi. Türkçede yazı. dili ile konuşma dili arasındaki fark en az derecededir . (77)

Yazı dilinin tarihini incelemek kolaydır . Çünkü yazıya geçmiştir . Elde bege vardır . Bu belgelerden dildeki değişme ve gelişmeler izlenebilir.

Yazı dili bir toplumun kültür dilidir. Edebi eserler bu dilde yazılır, bilim, bilgi bu dille üretilir . Edebiyat bu dille gerçekleşir. Devlet bu dille yönetilir . (78) Yazı dilinde ise dilin ifade vastası sadece yazıdır. Ortada sesli dil yoktur,

seslenmeğe hazır bir dil vardır. Sonra, taraflıdır, onda yüz yüzelli değil, bir gıyabilik vardır.

Yazı dili de dilin en gerçek aynası olduğu için onda bir dilin asırlar içinde akıp gelen yapısını görmek mümkündür . (79)

Yazı dili bir milletin kültürünün, devletinin dili olduğu için aydınlar, mahalli söyleyiş özelliklerini terk etmek, kültür dilini kullanmaya gayret sarf etmelidir. Bir toplumda, ses birliğinin bayrak birliği kadar önem taşıdığı unutulmamalıdır . (80)

SONUÇ

Türkçenin sınıflandırması, çeşitli bakımlarından, coğrafi bölge, kavim adı, fonetik araçlar, yönü ele alınıp yapılmıştır. Araştırmamın sonucunda türk dilinin yayılma alanı batı ve doğu türkistanın dışına taşıdığını belirtip bir sınıflandırma denemesi yapmış bulunuyorum. Bu sınıflandırma özetle şöyledir:

*Eski türkçe: Eski türkçe terimi Orhun yenisey yazıtları ile uygurca metinlerde kullanılan dili anlatmaktadır.

*Orta türkçesi terimi ilk islami metnin yazılmasıyla, lehçeleriyle başlar.

Tezimin birinci bölümünün yarısını ise batı türkçesini kapsar. Batı türkçesini temelini oğuzca oluşturur.

Bu araştırmama nazaran batı türkçesini iki kolda incelemek gerekir. Bunlar(kuzey ve güney) olarak ikiye ayrılır. Güney kolu oğuzcayı, kuzey kolu ise, kuman- kıpçak türkçesini oluşturmaktadır.

Eski anadolu türkçesinde tespit ettiğim hususlar şöyledir: metinlerinin fonetik bakımından gösterdiği en önemli özellik, yuvarlaklık düzlük bakımından ünlü uyumuna zayıf olması ve ünlülerde genellikle bir yuvarlaklaşma kuralı bulunmasıdır.

*Osmanlı türkiye türkçesinin eski yazı dili olan osmanlıca pek çok arapça ve farsça gramer şekli kullanılmıştır.

Birinci bölümün son konusu olan yeni türk. e terimiyle orta türkçe döneminde yazı dili olan sürecinde türk lehçelerinin XV. XX yüz yıllararasındaki sonuç olarak elde ettim.

Tezimin ikinci bölümünü oluşturan konunun sonucu ise şöyledir:

Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri bu konu ile ilgili araştırma esnamda dikkatimden kaçmayan noktaları önünüze sericeğim.

Türkçenin dünya dillerinin sınıflandırılmasında bitişirli diller arasında yer alır . Türkçede bir sönekler dilidir.

Türk dil tarihini özetlemek gerekirse, bu dil dünyanın çeşitli yerlerinde kullanılan türk lehçelerini belirtir

Dipnotlar

(1)-Bancuoğlu, tahsin, Türkçenin Grameri, Türk Di L Kurumu, Ankara2004, S 9.

(2)-Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara 2001, S 19.

(3)- Gencan, Tahir Nejat, Dil Bilgisi, Ankara 2001, S. 31

(4) – Göker, Osman, uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara – 2001, S. 22 .

(5) – Göker, Osman, a – g- e, S . 22.

(6) – Bancuoğlu, tahsin, Türkçenin Grameri, Türk Dil

- Kurumu, Ankara 2004, S 11
- (7)- Bancuoğlu, tahsin, a – g – e, S . 11 .
- (8)- Gencan, Tahir Nejat, Dil Bilgisi, Ankara 2001, S33
- (9), Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri,
Ankara- 2001, s. 27.
- (10)- Bancuoğlu, Tahsin, Türkçenin Grameri, Türk Dil
Kurumu, Ankara- 2004, S. 12.
- (11)- Bancuoğlu, Tahsin, a- g- e, S. 12.
- (12)-Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri,
Ankara- 2001, S . 32.
- (13)- Göker, Osman, a- g- e, S. 32.
- (14)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri
Ankara- 2991, S. 34.
- (15)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul,
2005, S. 13.
- (16)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 14.
- (17)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon,
Ankara, 2005, S. 42.
- (18)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe
Bilgileri, Ankara, 2001, S . 66.
- (19)- Göker, Osman, a- g- e, S. 66.
- (20)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S 14
- (21)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara,
2001, S. 67.
- (22)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul,
2005, S. 14.
- (23)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 14.
- (24)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 16.

- (25)- Göker, Osman, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 68.
- (26)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 16.
- (27)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 68.
- (28)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 16.
- (29)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 16.
- (30)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 17.
- (31)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilhieri, Ankara, 2001, S. 68.
- (32)- Ergin, Muharrem, Türk Dil bilgisi, istanbul, 2005, S . 18 .
- (33)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, s. 69.
- (34)- Göker, Osman, a – g – e, S . 69 .
- (35)- Ergin, Muharrem, Türk Dil bilgisi, istanbul, 2005, S . 18 .
- (36)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 10.
- (37)- Ergin, Muharrem, Türk Dil bilgisi, istanbul,
- (38)-Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 70.
- (39)- Göker, Osman, a – g – e, S . 72 .
- (40)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve kompozisyon Ankara, 2005, S. 58- 59 .
- (41)- Korkmaz, Zeynep, a – g – e, S . 58 – 59 .

- (42)- Korkmaz, Zeynep, a- g- e, S. 60.
- (43) – Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 71.
- (44)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, S. 61.
- (45) – Korkmaz, Zeynep, a – g – e, S. 27.
- (46)- Dr. Hengirmen, Mehmet, Dil Dergisi, Ağustos, 1999, S. 83.
- (47)- Türk Kültürünü Araştırma Enüstütüsü, Türk Dili İçin, Ankara, 1966, s. 173.
- (48)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, S. 27
- (49)- Dr. Hengirmen, Mehmet, Dil Dergisi, Ağustos 1999, S. 85.
- (50)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kpozisyon, Ankara, 2005, S. 29.
- (51)- Kokmaz, Zeynep, a- g- e, S. 29.
- (52)- Korkmaz, Zeynep, a- g- e, S. 29.
- (53)- Korkmaz, Zeynep, a- g- e, S. 29-30.
- (54)- Korkmaz, Zeynep, a- g- e, S. 30.
- (55)- Korkmaz, Zenep, a- g- e, S. 33.
- (56)- Türk Kültürünü Araştırma Enüstütüsü, Türk dil İçin, Ankara, 1966, S. 179-180.
- (57)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 8.
- (58)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, s. 3
- (59)- Ergin Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 8.
- (60)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 8.

- (61)-Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, S. 30.
- (62) – Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 8.
- (63)- Gencan, Tahir Nejat, Dil Bilgisi, Ankara, 2001, S. 31.
- (64)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, S. 31.
- (65)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 8.
- (66)- Ergin, Muharrem, a- g- e, S. 8.
- (67)- Gencan, Tahir Nejat, Dil Bilgisi, Ankara, 2001, S. 31.
- (68)- Korkmaz, Zeynep, Türk Dil ve Kompozisyon, Ankara, 2005, S. 31.
- (69)- Köker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 53-54.
- (70)- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk dil için, Ankara, 1966, S. 178-179.
- (71)- Göker, Osman, uygulamalı Türkçe Bilgileri, ankar, 2001, s. 54.
- (72)- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk dil için, Ankara, 1966, S. 17.
- (73)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 53.
- (74)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 10-12.
- (75)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 58.
- (76)- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 10.
- (77)- Göker, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, Ankara, 2001, S. 58.
- (78)- Göker, Osman, a- g- e, S. 59-60.

(79)-Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 2005, S. 12.

KAYNAKLAR

1- BANCUOĞLU, TAHSİN, TÜRKÇENİN GRAMERİ, ANKARA 2007.

2- ERGİN, MUHARREM, TÜRK DİL BİLGİSİ, İSTANBUL 2005.

3- GÖKER, OSMAN, UYGULAMALI TÜRKÇE BİLGİLERİ, ANKARA 2001.

4- GENCAN, TAHİR NEJAT, DİL BİLGİSİ, ANKARA 2001.

5- DR. HEGİRMEN, MEHMET, DİL DERGİSİ, AĞUSTOS 1999.

6- KORKMAZ, ZEYNEP, TÜRK DİL VE KOPOZİSYON, ANKARA 2005.

7- TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENÜSTÜTÜSÜ, ANKARA 1966.

تطور اللغة التركية على امتداد التاريخ

م.د.سوناي حسن تحسين

المستخلص

إنّ اللغة التركية غنية بمقدراتها ودورها التاريخي وموقعها بين اللغات العالمية؛ لذا قام الباحث في دراسته باستعراض شامل للغة التركية بين الماضي و المستقبل، مبيناً فروع عائلة اللغات التي تنتمي إليها. فضلاً عن ذكر كثير من المصادر المتخصصة باللغة التركية في ثنايا البحث .